

Хуайяны “Шавар нохой”-н судалгааны зарим асуудал

Сүн Ли Хун^{1, *}

Товч агуулга: “Шавар нохой” бол Хэнань мужийн Хуайян шавар нохой (淮阳泥泥狗), Шүнсэний шавар хөхөө (县泥咕咕), Хуайбин шавар шүгэл (淮滨泥叫吹) гэсэн гурван том шавар баримлын нэг юм. Хэдийгээр эдгээр төслүүд нь өөр өөр сэдэв, хэв маягтай боловч бүгд ардын баялаг утга санаа, гоо зүйн үнэт зүйлсийг агуулсан байдаг. “Шавар нохой” гэдэг нь Хэнань мужийн Хуайян хотын Тайхао Фуси бунхны (淮阳太昊伏羲陵) тахилгад ашигладаг жижиг шавар баримлын ерөнхий нэрийдэл юм. Үүнийг “Ни Ни нохой” гэж товчилдог бөгөөд “бунхны нохой” гэж нэрлэдэг. Хуайян шавар нохой нь Фусигийн (伏羲) эрин үед үүссэн. Энэ нь эхэндээ хүмүүсийн шүтдэг мөргөлийн объект байсан бол сүүлдээ урлагийн бүтээл болон хувирчээ. Хуайян “Шавар нохой” нь Хуайян дүүргийн Тайхао Фуси бунхны (淮阳太昊伏羲陵) шавар тоглоомын ерөнхий нэр юм. Энэ нь шар өнгийн шавраар хийгдсэн, хэлбэр нь энгийн, үндсэн өнгө нь хар, бүх биеийг янз бүрийн тод өнгөөр будаж зурсан хээтэй байдаг. Хэдийгээр үүнийг “Шавар нохой” гэж нэрлэдэг ч энэ нь бүхэлдээ нохойн хэлбэртэй биш юм. Мөн сармагчин, бар, шувууны янз бүрийн хэлбэрүүд байдаг. Түүнийг хэлбэр дүрсээр нь хүний толгойт нохой, есөн толгойт шувуу, жижиг шавар яст мэлхий, хүүхэддэй толгойтой гэх мэт олон зуун төрөлд хувааж болно.

Түлхүүр үг: Шавар нохой, Хуайян, урлаг, ур хийц, археологи

Удиртгал

Хуайян “Шавар нохой” нь гоёл чимэглэл, практик, шаны үнэ цэнэтэйгээс гадна археологийн үнэ цэн ч түүнд бий. Хуайян “Шавар нохой” нь хүмүүсийн “Антропологи”, “Ардын аман зохиол”, “Семиотик”, “Археологи”, “Урлаг судлал”-ыг судлах амьд түүхийн материал төдийгүй хүн төрөлхтний өвөрмөц оюун санаа, зөн совингийн бүтээлч байдал, эрч хүчтэй мэдрэмжээрээ орчин үеийн урлагийн хөгжилд маш чухал нөлөө үзүүлдэг.

Уламжлалт ардын гар хийцийн шавар баримал нь зөвхөн гурван хэмжээст дүрс биш, харин илүү чухал нь уламжлалт ёс суртахуун, гүн ухаан, итгэл үнэмшил, хүмүүсийн гоо зүйн таашаал, ардын урлагийг бүтээх зарчмуудыг багтаасан ардын соёлын оюун санаа, мэргэн ухааны илэрхийлэл юм” (Ван Хайсиа 2006). Хуайян шавар нохой бол Хэнань өмнөд болон зүүн бүс нутгийн ардын шавар баримлын урлагийн төлөөлөл юм. Хуайян шавар нохойг мөн “Бунхны нохой” гэж нэрлэдэг бөгөөд энэ нь Фуси, Нува нарын (伏羲女娲) “шавраар хүн төрөлхтнийг бүтээсэн” домогт гардаг. Уг нь хүн төрөлхтний өвөг дээдэс болох Фусигийн (伏羲) бунхныг хамгаалах зарц байжээ. Фуси Тайхао бунхан нь Хуайян хотод байрладаг бөгөөд Фуси, Нува (伏羲女娲) нар шавраар

хүн хийсэн газар гэж үздэг. Хуайян шавар нохой нь итгэл ба тахил мөргөлийн тээгч бөгөөд эртний овог аймгуудын тотемийн бэлгэдэл юм. Энэ нь анхдагч оршин суугчдын байгаль, онгод сахиусыг шүтдэг байснаас үүдэлтэй. Бунхны нохойн гай гамшиг, муу ёрын зүйлээс зайлсхийх үүрэг нь үүнээс үүдэлтэй (Ни Баочэн 2013). Хуайян “Шавар нохой” нь Хятадын өвөг дээдсийн бүтээсэн өвөрмөц урлагийн хэв маягийн хувьд эртний хүмүүсийн бэлгэдлийн тотем шүтэх ёс заншлыг үргэлжлүүлэн хөгжүүлж байна. Түүний бэлгэдлийн тотемуудын загварчлалын онцлог нь анхны бэлгэдлийн тотемуудын уран сайхны гоо сайхныг бүрэн харуулж, урлагийн үнэт уламжлалыг хадгалж, соёлын гүн гүнзгий утгыг илэрхийлдэг. “Шавар нохой” урлагийн хөгжлийн эх сурвалж, гарал үүсэл газрыг хослуулж, ардын семиотик судлалыг судлах нь энэхүү нандин уламжлалт урлагийн хэв маягийг хамгаалах, сурталчлах төдийгүй Хятадын орчин үеийн урлагийн хөгжилд хэрэгтэй лавлагаа, тэжээл болдог (Ван Бин 2020).

Өдгөө Хэнань мужийн Хуайян хотын “Шавар нохой”-н ардын өвөрмөц шавар баримлууд олны анхаарлыг ихэд татсаар байна. Эртний Хуайян хот нь “Шавар нохой” урлагийн өлгий нутаг болохын хувьд эрдэм шинжилгээний нийгэмлэгийн анхаарлыг байнга татсаар ирсэн. “Шавар нохой”-ны тухай ардын дууг судлах, судлах, цуглуулах зорилгоор Хуайян руу явдаг эрдэмтдийн эцэс төгсгөлгүй урсгал бий. Хуайян түүхэндээ Ванчю (宛丘), Ченжоу (陈州) гэж нэрлэдэг бөгөөд Фуси нийслэлээ барьсан газар юм. “Шижи тэмдэглэл”-д (史记) “Тэр бол Чэнжигийн (甘

¹ МУБИС, Дүрслэх урлаг, технологийн сургуулийн докторант

* Холбоо барих зохиогч: 84994666@qq.com

Есөн толгойт араатан

肃秦州) хүн байж байгаль, хувь заяаны хуулийг дагаж засгийн эрхийг бий болгон Ванчюуг (宛丘) нийслэл болгосон байсан” гэж Тайхао Фүси хааны тухай тодорхой тэмдэглэсэн байдаг. Ардын олон сонин зан заншил энд хадгалагдан үлджээ. Тэдний хамгийн алдартай төлөөлөгч нь хийсвэр хэлбэр, эртний хэв маяг, нууцлаг, хачирхалтай “Ни Ни нохой” хэмээх жижиг шавар баримал болжээ.

Хуайян “Шавар нохой”-н үүсэл хөгжил

“Шавар нохой” (泥泥狗) гэдэг нь зөвхөн нохойг хэлдэг биш, харин шавраар хийсэн амьтны дүрс юм. Энэ нь тоглоом ч байж болно, булшны хамгаалагч (镇墓兽) ч байж болно, бүр чухал нь тотем (图腾)-ын орших хэлбэр юм. Шавар нохойн гарал үүсэл нь хүн төрөлхтний соёл иргэншлийн өвөг дээдэс Фуси (Тайхао) хэмээх итгэл үнэмшилтэй холбоотой юм. Фуксиг хүн төрөлхтний бүтээгч бурхан, өвөг дээдэс хэмээн хүндэтгэдэг. Домог зүйд тэрээр өөрийн эмэгтэй дүү Нуватайгаа гэрлэж, шавраас хүнийг бүтээснээр хүн төрөлхтнийг бий болгожээ. Тиймээс түүний бунхан байрладаг сүм хийд нь хүмүүсийн үр удмаа үржихүйн төлөө залбиран даатгах төв болжээ. Шавар нохойнууд нь янз бүрийн хэлбэртэй бөгөөд ихэвчлэн үржихүйн эрхтнүүдийн хэтрүүлсэн тэмдэг (“Хүн царайтай сармагчин”, “Хоёр толгойтой нохой” гэх мэт) эсвэл арга билгийн нэгдэл, үржихүйн бэлгэдэл тотем (“Сармагчин толгойт хараацай”, “хоёр толгойтой нохой” гэх мэт) бэлгэдэл агуулсан байдаг.

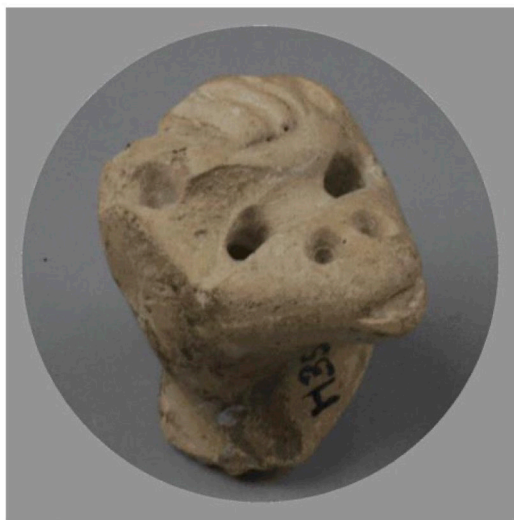
Шавар нохой бол уламжлалт ардын зан заншлын үндэслэл бөгөөд Бай Ян эртний дурсгалт газар дахь Шижамигийн соёлын (石家河文化) шавраар хийсэн амьтны дүрс бүхий эртний олдврууд нь хэлбэр

дүрсээр нь маш адилхан, төстэй юм. Бай Ян эртний дурсгалт газар дахь зургаан ваарны баримал нь Бай Ян-ийн эхний үе шатанд харьяалагддаг. Энэ нь Яншао соёлын хожуу үеийн бөгөөд ваарны барималууд нь бүгд тусдаа, 2-6 см урт, 2-3,5 см өргөн, 1-5 см өндөр юм. Тэдгээр нь жижиг хэмжээтэй байдаг, ихэнх нь үнсний нүхнээс гарсан.

Шар ваар, 2 см урт, 2 см өргөн, 1,5 см өндөртэй. Түүний жигд бус хэлбэр нь толгойн орой ба ар тал руу сийлсэн үс, чих, нүд, хамрын нүхтэй байдаг. Нүд нь хотгор, ам нь ангайсан, хүзүүтэй. Энэхүү жижиг бөгөөд нарийн хийцтэй хэсэг нь сармагчингийн толгойтой төстэй юм.

Саарал ваар, 5 см урт, 2 см өргөн, 4 см өндөр, жигд бус хэлбэртэй, толгойн хоёр талдаа чих нь бага зэрэг цухуйсан, нүд, хамрын нүх нь цухуйсан, хонь, гахайн толгой хэлбэртэй, амаа үл ялиг ангайсан саарал вааран эдлэл.

Хүмүүс шавар нохой худалдаж авснаар өвөг дээдсээс заяасан үржил шимийг шууд олж авдаг гэж үздэг. Тахил өргөх ёслолын хамгийн чухал алхам бол буцах замдаа замын хажууд байгаа хүүхдүүдэд шавар ноход тараах явдал юм. Энэ зан үйл нь олон утгатай: нэгдүгээрт, энэ нь “Үржих чадвар”, “Олох” гэсэн энгийн ойлголттой нийцсэн “Үржил шим”-ийг дамжуулах, хуваалцах явдал юм; Хоёрдугаарт, хүүхдүүд шинэ амьдрал, итгэл найдварыг бэлэгддэг бөгөөд тэдэнд бэлэг өгөх нь хүслийг хэрэгжүүлэх, хүслийн “үр дүнг” сурталчлах гэсэн үг юм; Гурав дахь нь жинхэнэ төрөлтийг өдөөх дуураймал “амь бэлэглэгч” зан үйлийг бий болгох явдал юм. Тиймээс шавар нохой нь зөвхөн бэлэг дурсгалын зүйл төдийгүй өвөг дээдсийн тэнгэрлэг хүчийг холбогч, үржил шимийн залбирлыг дагагч ариун нандин хэрэгсэл юм.

Түүний эртний хэлбэр, бэлэг өгөх ёслол нь хүүхэдтэй болох хүслийг биелүүлэх итгэл үнэмшлийн дадал зуршлыг бүрдүүлдэг.

Хуайянг өмнө нь “Ванциу” гэж нэрлэдэг байсан. Энэ нь Жоу (周) болон Чунциу (春秋) байлдаанд улсын Чен (陈) улсын нийслэл байсан. Энэ нь эртний Хятадын домог зүй дэх “Турван хаан ба таван эзэн”-ны тэргүүнд байрлах Тайхао Фусигийн нийслэл, ба оршуулгын газар байв. Нува шавраар хүн бүтээсэн тухай домог Хуайянгийн ард түмний дунд уламжлагджээ (Жао Ламэй 2007).

Эрт дээр үед дэлхий асар их үерт нэрвэгдэж, хүн төрөлхтөн бараг мөхөж байв. Аварга цагаан яст мэлхийн гэдсэнд нуугдаж байсан ах,охин дүү болох Фуси, Нува хоёр л амьд үлджээ. Үерийн дараа үлдсэн цорын ганц ах,охин дүү ёс зүйг үл харгалзан үржихийн тулд гэрлэсэн байв. Гэрлэсний дараа Нува өөрийн дүр төрхөө дуурайн шар шавраар шавар хүн дүрс бөтөөж, шаварлаг дүрсүүдийг хатаасны дараа үлээж амьд хүн болгож байлаа. Гэтэл нэг өдөр гэнэт шуурга болж, шавар баримлыг цуглуулахаар яаран сандран шүүрээр шүүрдэж, улмаар шавар баримлын зарим нь гар хөл нь хугарчээ. Энэ бол дэлхий дээр яагаад хөгжлийн бэрхшээлтэй хүмүүс байдгийн хамгийн анхны домогт тайлбар юм. Энэ онол нь Фэнсүтун номд (风俗通) тэмдэглэсэнтэй нийцэж байгаа юм: “Тэнгэр газар бүтээгдэх үед хүн төрөлхтөн хараахан байгаагүй. Нува хүн бүтээх гэж газар ухан шавар зуурчээ. Ажил нь түүнд дэндүү их байсан тул олс уяж, шавраар дүүлэн хүн төрүүлсэн. Тиймээс баян язгууртнууд нь шавар,ядуу газар нутгийн хүмүүс өвс олс юм.” (Ли Фан 1960)

“Шавар нохой” жижиг шавар баримлын бэлгэдлийн тотем загваруудын хувьд Хуайянгийн “Шавар

нохой” жижиг шавар баримлууд нь өргөн хүрээний сэдэвтэй, хачирхалтай хэлбэртэй байдаг. Гэсэн хэдий ч эх сурвалжаас нь харахад тэдний 200 гаруй төрлийн сюрреал хэлбэрүүд нь өвөг дээдсийн эртний бэлгэдлийн тотемуудын үлгэр жишээ дурсамжийг тод хадгалдаг. Энэхүү асар том бэлгэдлийн тотемийн урлагийн төрөл бүрийн хэлбэрүүд нь эртний бэлгэдлийн тотемийг шүтэхээс эхтэй.

Сүүлийн үед Хуайянгийн “Шавар нохой” соёлын гарал үүсэл, Циний өмнөх чухал сонгодог бүтээл “Жан Хай Жин” (山海经)-ийг олон мэргэжилтэн, эрдэмтэд гаралтай гэж баталж байна. “Шавар нохой” баримлын загварчлал, гоо зүйн шинж чанарыг “Жан Хай Жин” (山海经) -д онцгойлон харуулсан бөгөөд энэ нь “Жан Хай Жин” (山海经)-ийн амьтан, бурхдын дүрийг дүрслэн харуулахад онцгойлон тусгалаа олсон бөгөөд ингэснээр энэ нь Хятадын ардын урлагийн хөгжлийг баяжуулж, харилцан нотолгоо болж харилцан халамжтай харилцааг бүрдүүлдэг(Ван Бин 2020).

Эрт дээр үед Ди Жүн (帝俊), Сихэ (羲和), Тайхао Фуси (太昊伏羲), Шаохао (少昊) нар эртний Дорнод зүгийн овог аймгуудын үе дараалсан удирдагч байсан. Тэдний үр удам гол төлөв Шандун (山东), Жянсу (江苏), Жэжян (浙江) зэрэг далайн эргийн бүс нутагт амьдарч байжээ. Эдгээр нь Ся, Шан, Жоу гүрний (夏、商、周) үеийн Дун-и (东夷) овгууд юм. Гэвч тэдний үр удам аажмаар баруун тийш Анхуй (安徽), Хэнань зүүн хэсэг руу нүүж, зарим нь бүр Шаньси (山西), Хэбэй (河北), Шаанси (陕西) болон бусад газар хүртэл нүүсэн байна. Дунги Фуси овог Хэнань мужийн Жоукоу хот руу нүүсэн.” (Жин Рунгчуан 2012). “Луши-Тайхаожи”-д (路史太昊纪) бичсэнээр “Тайхао Фусигийн нийслэл нь Ваньцю (宛丘) байв”.

Хуайян хотын зүүн өмнөд хэсэгт орших Пинлянтай (平粮台遗址) суурин бол үнэхээр 4500 жилийн өмнөх эртний хотын дурсгал болох нь Хятадын Соёлын өвийн ерөнхий газраас хийсэн шинжлэх ухаан, технологийн судалгааны үр дүнгээс харагдаж байна. Одоогийн археологийн малтлагын тоо баримтаас үзвэл, Пинлянтай (平粮台遗址) эртний хотын дурсгалт газар нь таван үеийн соёлын хуримтлалтай: “Эхний үе нь Давэнкүгийн хожуу үеийн соёл (大汶口文化), хоёрдугаар үе нь Дундад Луншаны соёл (龙山文化), гуравдугаар үе нь бага зэрэг хожуу дунд үеийн Лоншаны соёл (龙山文化), дөрөв дэх үе нь Луншаны сүүл үеийн соёл (龙山文化), тавдугаар үе нь Шанинны эрт үеийн соёл” (早商文化) юм (Жин Ронг Чуан 2012).

Жил бүрийн билгийн тооллын 2, 3-р сард Хэнань мужийн Хуайян хотод болдог Тайхао бунханы сүмийн мөргөлийн үйл ажиллагаа нь ойр орчмын арав гаруй хошуу, хотын тосгоны иргэдийг татдаг томоохон арга хэмжээ юм. Хүмүүс сүм хийдийн тахил үйл ажиллагаанд оролцохоор ирж, чин сэтгэлээсээ залбирдаг. Тэдний дунд үр удмаа үргэлжлүүлэх гол зан үйл бол орон нутгийн шавар тоглоом болох шавар нохой худалдаж авах явдал юм. Энгийн хэлбэр, хурц өнгө бүхий эдгээр шавар барималууд нь үржил үр удмаа үргэлжлүүлэхийг шүтдэг гүн гүнзгий утгыг агуулдаг.

Хуайян шавар нохдын үйлдвэрлэлийн бүс нь Хуайян хот, эртний Ванчю балгас, Тайхао бунхны ойролцоох тосгонд, тухайлбал Жинжуан (金庄), Сюлоу (许楼), Ченлоу (陈楼), Цянхоу Динлоу (前后丁楼) гэх мэт газарт тархсан. Түүний дүрсэлсэн субъектууд нь маш өргөн цар хүрээтэй бөгөөд түүний дотор өдөр тутмын амьдралд тохиолдож болох загас, мэлхий, сарьсан багваахай, хилэнцэт хорхой гэх мэт илүү тодорхой объектууд байдаг. Мөн хүн амьтан хоорондоо нэвтэрсэн холимог дүрс, хүн амьтан зэрэгцэн орших дүрс, хүн ч биш, амьтан ч биш хийсвэр, хуурмаг дүрс хэлбэрүүд байдаг. Эдгээр хэлбэрүүд нь урлагийн хэтрүүлсэн арга хэрэглэдэг. “Хэлбэрээр дамжуулан дотоод утгыг илэрхийлсэн, хэлбэр, утга санааг агуулсан урлагийн бүтээл туурвих нь уран сайхны хэтрүүлэг, хэв гажилтын ачаар боломжтой юм” (Ван Шиаоли 2006). Энэ төрлийн “Шавар нохой” нь эрт дээр үед хүн төрөлхтний ухамсрын тотем шүтлэгтэй ойр байдаг. Хуайянгийн шавар нохдын олон тооны хэлбэрүүдийн дунд шувууны дүрс ихээхэн хэсгийг эзэлдэг. “Сармагчин толгойт хараацай” илүү түгээмэл дүр бол сармагчин, шувуудыг хослуулсан “Сармагчин толгойт хараацай бие” дүрс юм. “Тэдгээрийн дотор “Сармагчин” нь хүн, бурхан хоёрын нийлбэр, “Хараацай” нь шувуудын ерөнхий нэр томъёо бөгөөд хар шувуу, хар хараацай нь тэнгэрлэг шувуу юм. Сармагчин толгой, хараацайн бие нь хүн, шувууны нийлбэр юм. Тиймээс “Сармагчин толгойт хараацай”

гэж хүний нүүртэй шувуу гэж үзэж болно.” (Ван ЮеЧинг Чуан 2008).

Орчин үеийн шавар нохдын сэдэв, соёлын утга санааг задлан шинжилж үзэхэд шавар нохдын оршин тогтнох нь ихэвчлэн эртний үржил шимийг шүтдэг “Амьд чулуужмал” гэж үздэг. Түүний дүр төрх, хээ зурах нь өвөг дээдсээ шүтэх, үр хүүхдийн төлөө залбирах, адислал хүсэх зорилготой холбоотой. Шавар нохойн гоёл чимэглэлийн хээ нь үндсэндээ үржихүйн бэлгэдэл бөгөөд эдгээр нь үржихүйн эрхтнүүдээс хийсвэрээр гажигтай байдаг зарим бэлгэдэлтэй төстэй хээ юм. Жишээлбэл, “Антропогенетик сармагчин” -ын хэвлийн урд хэсэгт эр бэлгийн эсийн тод тэмдэг байдаг. Энэ хэлбэрийн харагдах байдал нь үнэндээ түүний агуулгын тусгал юм. Нөхөн үржихүй нь шавар нохойн утгын гол цөм юм. Хятадын ардын уран зохиолч Ван Юэчиний хэлсэнчлэн: “Хуайян ардын шавар баримлын ашиг тусын зорилго нь хүн төрөлхтний өвөг дээдэс Тайхао Фусиг шүтэн биширч, үр хүүхдийн төлөө залбирах явдал бөгөөд шашны үйл ажиллагаа юм (Ван Юечин 2008).

Хуайян, Хэнань хотын шавар ноход хэдэн мянган бээрийн зайд орших Хүннүгийн булшнаас олдсон амьтны дүрст олдворууд нийлээд балар эртний тотемийн зургийг үүссэн. Тэдний холболт нь зүгээр нэг шууд дамжуулалт биш, харин эртний соёлын солилцоогоор бие биенээ тусгаж, нийтлэг анхдагч сэтгэлгээнээс үүдэлтэй юм.

1957 оны долоодугаар сард Шэньси мужийн Шэньму хотын Налингаоту тосгоноос (陕西省神木市纳林高兔村) хүрэл зараа зэрэг олон зүйл олджээ. Нэгэн араатан нь бүргэдийн хошуу, амьтны биетэй, том чих, дугуй нүдтэй, буга шиг эвэртэй, битүү туурайтай өвөрмөц хэлбэртэй байжээ. Энэ нь дөрвөн дэлбээтэй цэцэг хэлбэртэй суурь дээр байрладаг. Суурь нь төв өргөгдсөн, хувин хэлбэртэй цухуйсан, эргэн тойрон дахь дэлбээ тус бүр дээр гурван жижиг дугуй нүхтэй. Түүний нүд нь товойсон, чих нь босоо, толгой дээрх хоёр эвэр нь дотогшоо муруйж хойшоо тархсан байна. Урд хөл нь шулуун, урагш бөхийж, хойд хөл нь урагш алхаж, хүзүүг нь бөхийлгөж, тулааны байрлалд байгаа мэт толгойгоо доошлуулсан дүрстэй, сүүл нь цагираг хэлбэртэй байдаг. Түүний их бие дээр үдгэр үүлэн хээ хээлж, хүзүү, толгойг нь дэл хээтэй, эвэр, хошууг нь гүдгэр хээгээр чимэглэсэн байна. Эвэр, сүүл, суурийг тусад нь цутгаж, гагнаж хийсэн байна. Энэ нь хонь шиг биетэй, бүргэд шиг хушуутай, буга шиг эвэртэй, хилэнцэт хорхой хэлбэртэй сүүлтэй олон амьтны нийлмэл дүрс юм. Түүний хоёр эвэр нь 16 шувуудаас бүрддэг бөгөөд тус бүр нь хос хосоороо холбогдож, ар тал руугаа чиглүүлдэг. Мөн хилэнцэт хорхой хэлбэртэй сүүл нь шувуутай төстэй бөгөөд биендээ нийт 17 шувуу нуугдаж байгаа нь дархны авхаалж самбаа, тансаг ур чадварыг харуулж байна. Эрдэмтэд

энэхүү шидэт араатныг Хүннүгийн удирдагчийн өмсдөг титэм байсан байж магадгүй гэж таамагладаг.

Алтан шидэт араатан нь толгой дээрээ эвэртэй бүргэд шиг хэлбэртэй. Түүний суурийн хэлбэр нь уулсыг хамгаалж байгааг бэлгэддэг байж магадгүй гэж зарим хүмүүс онцолжээ. Ерөнхийдөө алтан шидэт араатан нь нь уулыг хамгаалдаг шиг булшийг хамгаалах үүрэгтэй юм шиг санагддаг. Энэ нь мөн Хэнань Шавар нохойны үүрэгтэй маш төстэй юм.

Хэнань мужийн Хуайян хотын Шавар нохойн доторх “Есөн толгойт шувуу” болон Өвөр Монгол дахь Хүннү булшнаас олдсон бүргэд хэлбэртэй алтан титэм нь соёлын өөр өөр тогтолцоонд хамаарах хэдий ч ариун дагшин хүчийг дүрслэн харуулах бүс нутаг дамнасан цуурай болж байна.

Шавар нохойн “Есөн толгойт шувуу” нь “Шан Хайжин” зохиолын “Есөн галт шувуу” буюу “Хэрээ”-ийн үлгэр домгийн дүрслэлээс санаа авч бүтээжээ. Эртний Хятадын түүхэнд энэ шувууг гамшгаас хамгаалж, тэнгэр, газартай харилцах шидэт шувуу гэж үздэг. Түүний олон толгойт хэлбэр нь ер бусын хүч чадал, бүхнийг мэдэх чадвар, эрч хүчийг бэлэгддэг бөгөөд хамт олныг адислах, гай зовлонг арилгах хамтын итгэл үнэмшлийг агуулдаг.

Хүннүгийн удирдагчийн алтан титэм дээрх бүргэд хэлбэртэй домогт араатан нь тал нутгийн бөө мөргөлийн тэнгэртэй харилцах хүчийг илэрхийлдэг.

Тэнгэрт дүүлэн нисэх бүргэд тэнгэр газар хоёрыг холбогч элч мэт харагдсан. Түүнийг титэм дээр уралсан нь удирдагчийг цэргийн дээд эрх мэдэл, бурханлаг чанарыг эзэмшиж, тэнгэрээс томилсон гэдгийг тунхаглах зорилготой байв.

Энэ хоёрын гол холбоо нь аль аль нь бодит амьдрал дахь амьтан биш, харин зохиомол тотем гэдэгт оршдог. “Есөн толгой” цогцолбор эсвэл зоримог “Бүргэдийн далавч” аль аль нь шашны эрх мэдлийг ариусгахын тулд амьтны дүр төрхийг хэт хэтрүүлэн хэрэглэж, оюун санааны ертөнц, угсаатны эрх мэдлийн төвлөрсөн бэлгэдэл болсон. Нэг нь өмнөд, нөгөө нь умард энэ хоёр жишээ нь соёл иргэншлийн эхэн үед янз бүрийн угсаатны бүлгүүд өөрсдийн засаглалын тэнгэрлэг суурийг бий болгохын тулд амьтдын дүрслэлийг байнга ашигладаг байсныг харуулж байна.

Хамтарсан оюун санааны ертөнц: тотем ба бөө мөргөл

“Амьд тотем” гэгддэг Шавар ноход нь төв Хятадын нутгийн Фуси, Нувагийн домгийн системийн дүрслэл юм. “Хүний царайтай сармагчин”, “Есөн толгойт шувуу”, “саран малгайт бар” гэх мэт гайхалтай дүрүүд нь дур зоргоороо бүтээгдсэн зүйл биш юм. Харин тэд эртний хятад хүмүүсийн оюун ухаанд тэнгэр газар хоёрыг холбогч бурхад, сүнслэг амьтдыг төлөөлдөг

Гурван толгойт сармагчин

Алтан шидэт араатан

бөгөөд үржил шимийг шүтэх, өвөг дээдсээ шүтэх, бузар муугаас ангижруулж, адислал гуйн залбирах зэрэг гүн гүнзгий утгыг агуулсан байдаг.

Үүний нэгэн адил Монгол Улсын Ноён уулын Хүннүгийн язгууртны булшнаас олдсон хүрэл товруу, алтан титэм, сүйх тэрэгний гоёл чимэглэлд ихэвчлэн чоно, буга, бүргэд, зэрлэг гахай зэрэг амьтны дүрс дүрслэгдсэн байдаг. Эдгээр дүрс нь дан гоёл чимэглэлийн зүйл биш, харин Хүннүгийн бөө мөргөлийн сүсэг бишрэлийн нэгэн илрэл болно.

Чоно эр зориг, овог аймгуудын гарал үүслийг төлөөлж, буга нь оюун санааны холбоо, дараа төрөлтийг төлөөлөн, бүргэд нь тэнгэрт дүүлэн нисэх элч юм. Тэд Шавар нохойтой адил эртний хүмүүсийн анимизмын эртний шашны үзэл баримтлалын бүтээгдэхүүн бөгөөд амьтдын дүрслэлээр дамжуулан ер бусын ертөнцийг ойлгох, холбогдох гэсэн эртний хүмүүсийн нийтлэг оролдлого юм.

Урлагийн далд резонанс: Хийсвэрлэл, хэтрүүлэг, амьдлаг байдал

Уран сайхны илэрхийллийн хувьд энэ хоёр нь тэс өөр материалаар (шавар, металл) хийгдсэн ч гоо зүйн үзэл баримтлал нь гайхалтай төстэй юм.

Хийсвэрлэл ба хэтрүүлэг: Шавар нохой нь сармагчингийн асар том ам, барын хүчийг онцлон харуулахын тулд маш хялбаршуулсан хэлбэрийг ашигладаг. Хүннүгийн амьтдын амьтны хээтэй гоёл чимэглэл ч мөн адил хийсвэр дүрслэлийг ашиглаж,

булчин, яс нь тодорхой харагдаж, хүч чадал шингэн дүрсэлдэг. Үүний нэгэн адил хэлбэр гэхээсээ илүү сүнснийг эрэлхийлэхийг эрэлхийлдэг.

Хослол ба хувирал: Шавар ноход нь ихэвчлэн эртний домгийн сэтгэлгээнээс санаа аван хүний царай, сармагчин биетэй гэх мэт нийлмэл домогт араатнуудыг дүрсэлдэг. Хүннүгийн урлагт мөн “бүргэдний толгой ба бугын бие”, “бар, чоно бие биетэйгээ тулалдах” зэрэг сюрреал зохиолууд байдаг бөгөөд энэ нь амьтны өөр өөр шинж чанарыг нэгтгэн илүү их тэнгэрлэг хүчийг бий болгох ижил төстэй сэтгэлгээг илэрхийлдэг.

Соёлын интеграцчлалын биелэл

Энэ хоёрын хоорондох илүү гүнзгий холбоо нь соёлын эртний харилцан үйлчлэлд оршдог. Зарим эрдэмтэд шавар нохойн дээрх тайлахад хэцүү цагаан тасархай зураас, доторлогоотой хээ нь эртний үржил шим, зурхайн шинжтэй холбоотой байж магадгүй гэж үзэж байгаа бол түүний “Сүрлэн малгайт бар” загвар нь Евразийн тал нутагт түгээмэл байдаг “мөхөх бар” хээтэй яг адилхан юм. Хүннүгийн үеийн олдворууд тал нутгийн металл соёл иргэншлийн оргил үеийг илэрхийлдэг хэдий ч тэдгээрээс Төв Хятадын соёлын онцлог шинж чанартай луу, могой болон бусад хээ угалз олдсон нь хүрэл зэвсгийн үе, түүнээс ч өмнөх Монголын өндөрлөг нүүдлийн соёл болон тариалах соёл иргэншлийн итгэл үнэмшил, урлагийн элементүүдийн солилцоог харуулж байна.

“Шавар нохой”-ны үйлдвэрлэлийн үйл явц технологи

Хуайянгийн шавар нохойг эртний үеийнхтэй ижил аргаар хийдэг. Тэд өвөрмөц хэлбэртэй, сонин өнгөтэй бөгөөд хэлбэр бүр нь дууны нүхтэй байхыг шаарддаг бөгөөд ингэснээр түүнийг үлээж болно. Үйлдвэрлэлийн процессыг ойролцоогоор найман үе шатанд хувааж болно. Эхний алхам бол хөрсийг олж авах явдал бөгөөд энэ нь ихэвчлэн “Лаг шавар” гэж нэрлэгддэг хэт өндөр наалддаг хөрс байх ёстой. Хоёр дахь алхам нь хөрсийг хатаах, энэ нь өндөр шаварлаг хөрсийг хатаах, бутлах гэсэн үг юм. Гурав дахь алхам бол шаврыг зуурах явдал юм. Зохих ёсоор ус нэмэх хэрэгтэй. Том дугуй чулуун тавцан дээр модон саваа, шийдэм хэрэглэн ашиглах боломжтой болтол дахин дахин цохин боловсруулна. Дөрөв дэх алхам бол түүнийг хэлбэржүүлэх явдал юм. Бэлтгэсэн загварын дагуу гараараа бага багаар чимхэж, ихэвчлэн нударга шиг том байна. Тав дахь алхам нь нүх гаргах бөгөөд энэ нь хулсан саваа ашиглан хоёр нүх гаргах, ингэснээр нүх нь биений дотор жижиг нүхнүүд нь биед агааржуулалтын нүх үүсгэдэг, нэг нүхийг үлээж,

дуу чимээ гаргах боломжтой. Зургаа дахь алхам нь үүнийг хатаах явдал бөгөөд үүнийг агааржуулалттай газар хийх ёстой бөгөөд энэ нь харьцангуй цаг хугацаа шаардах алхам юм. Долоо дахь алхам бол хараар будах явдал юм. Найм дахь алхам нь үүнийг өнгөт пигментээр будах үйл явц билээ (Ян Фүжүн 2008).

Эдгээр алхмуудыг дараах байдлаар дэлгэрэнгүй тайлбарлаж болно;

1. Шавар бэлдэх: Орон нутгийн материал ашиглах нь Хуайянгийн “Шавар нохой”-ны онцлог юм. Хэрэв энэ нь хуурай шавар блок бол хатуу багаж хэрэгслээр задалж, усаар шүршиж, аажмаар нэвт шингээж, дараа нь шавар зууран, цохих; хэрвээ газраас ухсан нойтон шавар юм бол чулуун тээрэм дээр тавиад том модон саваагаар дахин дахин цохиж, гоймон хийх гурил шиг жигд, уян хатан болгож зуурна. Хөрс нарийн буталсан эсэх, хэр хэмжээний ус цацсан, шаврыг хир их хүчтэй давтан боловсруулах, цохилж байгаа эсэх зэрэг нь процессын маш чухал үе шатууд юм. Хэрвээ хөрсний хэсгүүд нь барзгар бол тэдгээрийг боловсруулах боломжгүй. Шавар блок хэтэрхий зөөлөн байвал боловсруулахад хялбар боловч “Шавар нохой” хийхэд ашигладаг шавар нь амархан дүрсээ алддаг. Шавар блок хэтэрхий хатуу байвал боловсруулахад амаргүй. Хэрвээ боловсруулт нь хангалтгүй бол бүтээгдэхүүн хагарах хандлагатай байдаг. Энэ нь гаднаас нь харахад энгийн зүйл мэт боловч зарим нууцлаг, ур чадвар агуулсан байдаг. Нутгийн иргэд “Шавар нохой”-г хүндэтгэн нууцлахын тулд Тайву Фусигийн энэ нутгийн хүмүүст өгсөн бэлэг гэж ярьдаг. Эндхийн шар шороог л хүн ба онгод нохой (Шавар нохой) хийж болдог бол бусад газрын хөрсөөр “Шавар нохой” хийж болохгүй.

2. Бэлдэцийг өнхрүүлэх: Бэлэн болсон “Шавар нохой”-ны хэмжээнээс хамааран нэг ширхэг шаврыг хэсэглэн, бэлэн бүтээгдэхүүнтэй төстэй хэлбэр, хэмжээтэй болгоно. Хуайянгийн “Шавар нохой”

-г хийхдээ хэмжээ нь бүхэлдээ гарын мэдрэмжээр тодорхойлогддог.

3. Хэлбэр засалт: Жижиг дан “Шавар нохой”-г анх шавар хэвээр хийдэг байсан бол одоо гипсээр хийсэн гипс хэв бий болжээ. Энэ төрлийн хэв нь жингийн хувьд хөнгөн, ус шингээх чадвар сайтай, хурдан хатдаг тул шавар хэвийг бодвол хэрэглэхэд хялбар байдаг. Зуурсан бэлдэцээ хэвэндээ хийж жигд дарж гадна талыг нь тэгшитгэх юм уу бага зэрэг муруй болгож, “Нини нохой”-ны доод талын хагаст “Сүүл”-ийг чимхэж, “Нини нохой”-ны тулгуур болж, босгох боломжийг олгодог.

“Сармагчин татах муур”, “Хоёр толгойтой нохой”, “Олон толгойт араатан”, “Том шувуу” гэх мэт олон толгойтой том “Шавар нохой”-г уран бүтээлчид гар аргаар урласан байдаг. Эхлээд үндсэн их биеийг цутгаж, хэвээр хийж, дараа нь үндсэн биед наалдсан жижиг дүрсүүдийг шавар дов болгон хэвэнд хийнэ. Дараа нь янз бүрийн хэмжээтэй жижиг хулсан саваагаар нүүрний хэлбэр эсвэл биеийн гурван хэмжээст хээг дардаг. “Шавар нохой” -ыг сүүдэрт хатаах хэрэгтэй, өөрөөр хэлбэл нарны шууд тусгалгүй газар хатаана.

4. Будах: Хуайянгийн “Шавар нохой”-г будах нь бусад газрын шавар баримлаас ялгаатай. Хувцас будахад хэрэглэдэг хар будгийг арьсан цавуутай хамт том саванд хийж, ус нэмээд пигмент бүрэн уусах хүртэл хэд хэдэн удаа буцалгана. Хөргөөд, дараа нь “Шавар нохой”-г төмөр торонд хийж, шавар нохойг будгийн саванд түргэн дүрж, хурдан авах; Эсвэл “Шавар нохой” -ыг саванд хийж, дээр нь хар будаг асгаж будна. Шавар нохойг бүхэлд нь хараар будсан үед нэг нэгээр нь гаргаж хатаана.

5. Өнгөт пигментээр будах: Хар “Шавар нохой” бүрэн хатсаны дараа зураач өнгөт пигментээр будаж эхэлдэг. Хараар будаж хатсан “Шавар нохой”-ны хээг зурдаг хэрэгсэл нь сойз биш, налуу зүссэн сорго

Есөн толгойт шувуу

будаа буюу улаан буудайн иш юм. “Шавар нохой”-н хэмжээнээс хамааран янз бүрийн бүдүүн, нарийн ширхэгтэй сорго ишийг үзэг болгон сонгох хэрэгтэй. Соргоны ишний гол хэсэг нь будаг шингээж чаддаг тул зураачдад янз бүрийн бүдүүн, нарийн ширхэгтэй сойзоор “цэг” гаргахад хялбар болгодог. “Цэг зурах” үед үзэгний чиглэл, хүч, хэмжээг хянахад анхаарах хэрэгтэй. Хэт их нь будгийн зузаан өтгөн байх ба хэт нарийн, бага нь зураас нь хуурай, барзгар, сул болгоно. Уран бүтээлчид өөрсдийн хүсэл сонирхол, дадал зуршлын дагуу янз бүрийн хээ зурдаг. Зарим нь сунгасан, дугуйрсан байдаг бол зарим нь хатуу, хязгаарлагдмал байдаг. Тэд бүгд хэрхэн зурсан ч гэсэн чин сэтгэлээсээ зурсан байдаг.

“Шавар нохой”-н гоёл чимэглэлийн онцлог

“Шавар нохой”-н хэлбэр дүрс. Хуайянгийн “Шавар нохой” нь ихэвчлэн хачирхалтай шувууд, гайхалтай амьтдын дүрстэй, бүгд шавраар хийгдсэн байдаг. Гадаад төрх байдлын хувьд ойролцоогоор хоёр төрлийн “Шавар нохой” байдаг. “Хүн-сармагчин”, “Сармагчин толгойт хараацай”, “Сарьсан багваахай”, “Анхилуун яст мэлхий” гэх мэт жижиг хэлбэртэй байж, том “Шавар нохой” нь гайхалтай амьтдын дүрс бүтцийн онцлог бүхий олон жижиг шавар толгодыг бүхэлд нь шавар дээр хэвлэж, илүү төвөгтэй хэлбэрийг бүрдүүлдэг. Ийм нарийн төвөгтэй хэлбэртэй ч гэсэн хоёр тал дахь шавар толгодын янз бүрийн хэмжээ, тоо, өндөр нь харааны тэнцвэртэй нөлөө үзүүлсэн. “Сармагчин татдаг муур”, “Хоёр толгойтой нохой”, “Олон толгойт араатан” гэх мэт. Бүх “Шавар нохой”-н дүр төрх нь аль нэг, хоёр амьтнаас бүтсэн болохыг нарийн хэлж чадахгүй. Ерөнхийдөө хачирхалтай, нууцлаг харааны мэдрэмж өгдөг. “Шавар нохой” урладаг зураачид ахмад үеийнхнээс аман зааварчилгаагаар яаж хийхийг сурдаг. Тэд өвөг дээдсээсээ уламжилж ирсэн “Хуучин арга барил”-ыг дагаж, дараа нь өөрсдийн зөн совингийн мэдрэмж дээрээ тулгуурлан зурж бүтээдэг.

“Шавар нохой”-н шүгэл дуу. Хуайянгийн “Шавар ноход” ямар хэлбэртэй байсан ч ихэнх нь үлээж дуугардаг. Уран бүтээлчид үүнийг хийхдээ шүглийн хэлбэр, тоглох арга барилыг бүрэн харгалзан үздэг. Ихэнх шүгэл дээд хэсэгтээ амны хөндийтэй байдаг бол зарим нь төгсгөлд нь амны хөндийтэй байдаг. Тэд бүгд тод, сайхан дуу чимээтэй бөгөөд хүүхдүүдийн дуртай тоглоомууд юм. Хуайян хотод маш түгээмэл “Шавар нохой” байдаг бөгөөд үүнийг орон нутагт “Жижиг ам” гэж нэрлэдэг. Энэ нь шавраар хийсэн эртний үлээвэр хөгжмийн зэмсэг болох Сюнь (埙) шиг хэлбэртэй. “Жижиг ам” нь Сюнь (埙)-г бодвол жижиг бөгөөд 3-5 цооногтой (нүх), сяо-г бодвол цөөхөн нүхтэй. Тэдний зарим нь бага температурт шатдаг.

Хэдийгээр энэ нь Сюнь (埙) шиг сайхан дуу, нууцлаг эртний хөгжим гаргаж чадахгүй ч түүний тод чанга аялгуу нь хүүхдүүдэд маш их таалагддаг.

“Шавар нохой”-ны өнгө. Хуайянгийн “Шавар нохой” нь тод улаан, ягаан, шар, цагаан, ногоон, тэнгэрийн хөх болон бусад өнгөөр зурсан хээтэй хар дэвсгэр өнгөтэй. “Шавар нохой”-ны нүүр царай, хэвлий болон бусад газруудыг тод цагаан, шар өнгөөр дүрсэлсэн буддаг. “Шавар нохой”-ны ам, нүд, хамар, чих зэрэг хонхор хэсэг, гар, нүүр, өвдөг, хөл зэрэг үл анзаарагдам хэсгүүдийг гүн улаанаар тоймлон зурдаг. Дух, бие, хацар, хөх зэрэг бүтцийн хамгийн өндөр хэсэгт цэгүүдийг зурахын тулд илүү тод ягаан өнгийг ашиглана. Ногоон өнгө нь хөмсөг зурах эсвэл улаан өнгөөр ялгахад хэрэглэгддэг. Хөл, хүзүү, хонхорхой гэх мэт том “Шавар нохой” дээр хөх өнгө нь голчлон хэрэглэгддэг. Жижиг “Шавар нохой”-нд тэр бүр хөх өнгө хэрэглэдэггүй.

Хуайянгийн “Шавар ноход”-оос Хятадын бусад нутгийн шавар тоглоомнуудын ялгаа нь тэд том хэсэгт өнгө байдаггүй. Тэд зөвхөн хар өнгийн суурь болгон ашигладаг бөгөөд дараа нь хөх (цэнхэр), шар, улаан, цагаан дөрвөн өнгөөр цэг, зураас ашиглан янз бүрийн хээ угалз, тэмдэгтүүдийг зурдаг. Таван өнгө дотроос улаан, хөх өнгө нь тод, цагаан нь тод, шар нь завсрын өнгө юм. Нууцлаг хар өнгө нь бусад өнгөний тод байдлыг ялгахад ашигладаг бөгөөд энэ нь харааны хүчтэй нөлөө үзүүлдэг. Хуайянгийн шавар нохойг ихэвчлэн цэг, зураасыг хослуулан зурдаг. Өнгө будах хэрэгсэл нь хаа сайгүй олддог сорго иш юм. Хүмүүс тэдгээрийг будагт дүрж, зурахад ашигладаг. Будгийн хэмжээ харилцан адилгүй бөгөөд үр нөлөө нь ихээхэн ялгаатай байдаг. Хүмүүсийн гоо зүйн амтыг төрөлжүүлэхийн хэрээр зарим шавар нохойн өнгө, тухайлбал, ягаан, макарон (马卡龙色, Macaroon Color) өнгө нэмэгдсэн (Ван Эрдун, Жу Фэйфэй 2019; Ни Баочэн 2013).

“Шавар нохой”-ны хээ угалз. “Нини нохой”-ны биеийн хээ нь зураас (шулуун ба муруй зураас) болон янз бүрийн өнгийн цэгэн дээр тулгуурлан тах хээ (морин туурайн хээ), нарны хээ, гурвалжин хээ, хөрөөний шүд зэрэг хээг бүрдүүлдэг. Эдгээр хээ нь эртний өнгөт вааран дээрх хээтэй маш төстэй юм. Уран бүтээлчид өөрийн зөн совиндоо тулгуурлан нууцлаг, хачирхалтай дүрс дээр янз бүрийн өнгө, зураасыг тоймлон зурж, “Эмэгтэйчүүдийн үржил шимийг шүтдэг” хийсвэр гоёл чимэглэлийн бэлгэдлийг бүрдүүлдэг. Уран бүтээлч бүрийн зан араншин, нас өөр байдаг тул жижиг модон саваагаар зурсан зураас нь өөр өөр мэдрэмж төрүүлдэг. Янз бүрийн хэлбэр, өнгөт хээ нь бие биентэйгээ харилцан үйлчилж, ялгаатай бөгөөд харааны мэдрэмжийг бий болгодог. Хар дэвсгэртэй хослуулсан “Шавар нохой” нь эртний тотем урлагийн сэтгэл татам байдлыг илтгэж,

хүчтэй харааны нөлөө, орчин үеийн мэдрэмжтэй байдаг. Фуси, Нува хоёр бол хүн төрөлхтний домогт өвөг дээдэс учраас “Шавар нохой”-ны илэрхийлсэн соёлын утга санаа нь ихэвчлэн хүн төрөлхтний үржил, үргэлжлэлтэй холбоотой байдаг. Жишээлбэл, Хуайянгийн “Шавар ноход” дотроос хамгийн алдартай нь “Өвөг сармагчин” бөгөөд түүний хэлбэр бүхэлдээ эрэгтэй бэлэг эрхтэнтэй төстэй. Мөр, цээж, хэвлийг нэг дор холбосон бөгөөд эмэгтэй хүний бэлэг эрхтний асар том хээг цагаан хөрөөн хээ, шар, ногоон, улаан судалтай, жижиг цагаан цэгүүдээр тодоор дүрсэлсэн байдаг. “Тоор барьдаг сармагчин” нь биеийн урд хэсэгт бага зэрэг урагш өргөгдсөн асар том “Тоор” дүрсийг дүрсэлсэн нь эртний хүний эхийн жирэмслэлтийн бэлгэдэл юм. Ер нь бол “Сармагчин” хэмээх гол дүр төрхтэй “Шавар нохой” нь эртний хүн төрөлхтний эх хүнээ дээдлэх, бэлэг эрхтнийг тахин шүтэж байдгийг илэрхийлсэн эрхэм нандин, ариун дагшин юм. Хуайянгийн “Шавар ноход”-д хоёр толгойтой олон хачирхалтай амьтад байдаг бөгөөд өөр газар ховор байдаг. Хоёр толгой нь ижил өндөртэй эсвэл нэг нь өндөр, нэг нь доогуур, нэг биетэй, дөрвөн хөлтэй, нягт холбогдсон байна. “Сармагчинг татаж буй муур” нь Хуайянгийн Шавар нохойнуудын дунд түгээмэл байдаг хэлбэр бөгөөд нэг талдаа “Сармагчин”, нөгөө талдаа “Муур” байдаг.

Сармагчингийн царай тайван харагдаж байгаа бөгөөд түүний биед том үтрээний хээ зурсан хэвээр байна. Муур нь сармагчингийн хажууд наалдаж, хоёр биений хоорондох холбоосыг өнгөлөг цэцэгсээр чимэглэсэн, ирмэг дээр нь зураас, цэгүүд байдаг. Вэнь Идуо “Фуси Као”(伏羲考) -д: “Хоёр толгой гэгч нь баруун, зүүн толгой ч бай, урд хойд толгой ч бай бүгдээрээ хоёр могойн нийлдэг байдлын талаарх буруу ойлголт, буруу тайлбар хийжээ”(Вэнь Идуо 1948). Хоёр толгойтой араатан бол эрт дээр үед эрэгтэй, эмэгтэй хүмүүсийн бэлгийн харьцааны зүйрлэл юм.

Дүгнэлт

Шавар нохойг “Жинхэнэ тотем ба амьд чулуужмал” гэж нэрлэдэг. Түүний гарал үүсэл, үеэс үе дамжин уламжлагдан ирсэн эртний анхны загвар (“Сармагчин толгойт хараацай”, “Сүрэл малгайт бар” гэх мэт), нууцлаг хийсвэр хээ (*Эмэгтэйчүүдийн үржихүйн бэлэг тэмдэг* “Эмэгтэй бэлэг эрхтний хээ”, *нарны хээ, эртний овгийн тэмдэг гэх мэт*) нь балар эртний үржил шимийг шүтэх соёлын кодыг агуулсан гэж үздэг. Энэ нь Хятадын соёл иргэншлийн гарал үүсэл, эртний нийгмийн хэлбэрийг судлах үнэт биет дурсгал юм.

Амьд хэлбэрээр уламжлагдсаар байгаа ардын урлаг бол “хүн судлал” (*Анхны сэтгэлгээ, итгэл үнэмшил*), “Ардын аман зохиол” (*Тайхао бунхан сүм*

хийдийн ёс заншил, ерөөл гуйх, гамшгаас хамгаалах үүрэг), “Хятадын өрнөл, гамшгаас хамгаалах үйл ажиллагаа”, “Хүн төрөлхтөн”-ийг судлах “Амьд түүхийн материал”-ын сан хөмрөг юм. Түүний хээ угалз, маяг нь “Жан Хай Жин” гэх мэт эртний судар номон дахь ид шидэт зургуудыг тайлбарлахын амьд чулуужмал гэж үздэг.

Хятадын соёл иргэншлийн чухал өлгий нутаг Тайхао Фуси бунхангаас улбаатай энэ бунхан нь жил бүр болдог их тахил өргөх үеэр зайлшгүй “Ариун дагшин зүйл”, “Сахиус” болдог. Хүмүүс шавар нохойг зөвхөн хүүхдэд зориулсан тоглоом төдийгүй, “Гэртээ ерөөл, буян хишиг авчрах”, “Хүүхэлдэй уях” гэсэн гүн гүнзгий утга учир, хүүхдийн төлөө залбирах, муу ёрын сүнс, гамшгаас хамгаалах зорилгоор худалдаж авдаг. Энэ нь өвөг дээдсийн шүтлэг, ардын итгэл үнэмшлийн гүн гүнзгий утгыг агуулдаг.

Түүний хачирхалтай, гэнэн хэлбэр дүрс, эрс ялгаатай өнгө, амьдралын хэмнэлээр дүүрэн зурааснууд нь байгалийн анхдагч уран сайхны сэтгэл татам байдлыг харуулж, дүрслэх урлагийн онцгой сэтгэл татам, гоёл чимэглэлийн гоо үзэсгэлэнг харуулж байна. Хүний анхны сүнс (*амьдрал ба үржихүйг хүндэтгэх*), хязгааргүй зөн совингийн бүтээлч байдал, шавар нохойн хэлбэр, өнгөөр ялгарч буй анхдагч амьдралын эрч хүч нь орчин үеийн уран бүтээлчдэд хөтөлбөрийг даван туулах, жинхэнэ уран сайхны хэлийг эрэлхийлэх урам зоригийн үнэ цэнэтэй эх сурвалж болж, гүн гүнзгий гэгээрлийн шинж чанартай байдаг.

Ерөнхийдөө Хуайян шавар нохой бол энгийн хүүхдийн тоглоом биш харин гурван хэмжээст, өнгөт “Үсэггүй ном” болно. Энэ бол Хятадын үндэстний эртний дурсамж, эртний итгэл үнэмшил, ардын сэтгэлгээ, урлагийн гайхамшигт бүтээлийг шингээсэн соёлын үнэт зүйл юм. Энэ нь орлуулашгүй түүх, эрдэм шинжилгээ, шашин шүтлэг, урлагийн болон бусад олон талт үнэ цэнэтэй юм.

Abstract

Some issues in the study of Huaiyang “Ninigou”

Sun Lihong

“Ninigou” is one of the three major colored clay sculptures in Henan Province, along with Xunxian’s “Nigugu” and Huaibin’s “Nijiaochui.” Although these artworks vary in theme and style, they all possess rich folk cultural connotations and aesthetic value. “Ninigou” is the general term for the small clay sculptures used in sacrificial rituals at the Taihao Fuxi Mausoleum in Huaiyang, Henan. It is often abbreviated as “Ninigou” and also referred to

as “Linggou” (Spiritual or Mausoleum Dog). Originating in the era of Fuxi, Ninigou initially served as an object of worship in people’s sacrificial activities. Over time, it gradually evolved into an artistic creation. Huaiyang “Ninigou”, the collective name for the clay toys at the Taihao Fuxi Mausoleum in Huaiyang District, are made from yellow clay. They feature primitive and grotesque shapes, with a black base color and vibrant multicolored patterns. The figures are not limited to dogs; they also include monkeys, tigers, and various bird shapes. Based on their size and coloring, Huaiyang Ninigou can be categorized into hundreds of varieties, such as “Human-Headed Dog,” “Nine-Headed Bird,” “Little Clay Turtle,” “Small Zhongban,” “Doll Head,” and “Large Ornamental Piece”. “Ninigou” from Huaiyang possesses ornamental, practical, and religious value. At the same time, it holds significant historical and cultural worth as ancient artifacts. Huaiyang “Ninigou” serves not only as living historical material for the study of anthropology, folklore, semiotics, and art research but also embodies the human spirit of origin, intuitive creativity, and a vibrant modern sensibility. As such, it exerts an important influence on the development of contemporary art.

Keywords: Ninigou, Huaiyang, Fuxi mausoleum, art, craftsmanship

Ном зүй

Ван Бин (2020). Хэнань мужийн Хуайян дахь “Шавар нохой” --ны семиотик судалгаа. Хятадын их сургуулийн хүмүүнлэгийн мэдээллийн сүлжээ. х 1 ба 2 王冰, 河南淮阳“泥泥狗”符号学研究. 中国高校人文科学信息网, 2020年. 第1、2页

Ван Сяоли (2006). Наньян Хань гүрний үеийн чулуун хээний уран сайхны хэв маяг[J]. Шиньян багшийн их сургуулийн сэтгүүл (Философи, нийгмийн шинжлэх ухааны хэвлэл), 26(4): х79-81. 王晓丽. 南阳汉画像石的艺术风格[J]. 信阳师范学院学报(哲学社会科学版), 2006, 26(4): 79-81页.

Ван Хайсиа (2006). Бөө мөргөл, шашин шүтлэг, эртний соёл: Хятад болон гадаадад ардын уламжлалт урлагийн гарал үүслийн судалгаа [M]. Шиань: Тайбайн утга зохиол, урлагийн хэвлэлийн газар. х 43. 王海霞. 巫术、宗教、原始文化——中外传统民间艺术探源[M]. 西安: 太白文艺出版社, 2006年. 第43页

Ван Юэчин (2008). Өвөг дээдсийн тамга: Лингоу боть [M]. Жэнжоу: Хэнань ардын хэвлэлийн газар. х 4, 9. 王悦勤. 始祖印记·陵狗卷[M]. 郑州: 河南人民出版社, 2008. 第4, 9页

Ван Эрхун, Жу Фэйфэй (2019). Хуайян шавар нохойн биет бус соёлын өвийн өв залгамжлал, шинэлэг хөгжлийн судалгаа[J]. Хэрэглэгчийн гарын авлага, (Дугаар 37). х77-78. 王二红, 朱飞飞. 淮阳泥泥狗非物质文化遗产的传承

及其创新开发研究[J]. 消费导刊, 2019, (第37期). 第77-78页

Вэнь Идуо (1948). Вэнь Идуогийн иж бүрэн бүтээл-Фуси судалгаа I-M3. Бээжин: Амьдрал-Унших-Шинэ мэдлэг Санлиан номын дэлгүүр, х 15. 闻一多全集·伏羲考I-M3. 北京:生活·读书·新知三联书店, 1948: 第15页.

Жао Ламэй (2007). Эртний соёлын бэлгэдлийн тээгч: Хуайян шавар нохой. Төв Хятадын соёлын дурсгалууд, (6): х 97-101. 赵腊梅. 远古文化的符号载体——淮阳泥泥狗EJ3. 中原文物, 2007(6):97—101.

Жин Рунгчуан (2012). Жоу гүрний үеийн Хуайхэ мөрний дээд хэсэгт орших улсуудын судалгаа[M]. Жэнжоу: Хэнань их сургуулийн хэвлэл. х158. 金荣权. 周代淮河北游诸侯国研究[M]. 郑州: 河南大学出版社, 2012. 第158页

Ни Баочэн; Ни Минзи (2013). Ни Баочэний бүтээлийн цуглуулга [M]. Жэнжоу: Хэнань ардын хэвлэлийн газар, 10. х32-36 倪宝诚; 倪珉子主编; 倪铭, 索彪摄影. 倪宝诚文集[M]. 郑州: 河南人民出版社, 2013. 10. 第32-36页

Ли Фан (1960). Тайпин Юлан: 78 ЕМ боть]. Бээжин: Жунхуа номын компани, х 365. 李昉. 太平御览:卷78ЕМ]. 夏建钦, 校点. 北京:中华书局, 1960:365页.

Хэнань мужийн соёлын газар. Хэнань мужийн тэмдэглэл, соёлын тэмдэглэл (Тойм төсөл) [M]. х 109. 河南省文化厅编. 河南省志 文化志 评审稿[M]. 第109页

Ян Фүжүн (ерөнхий редактор); Сүн Чан, Ян Юаньки (хамтран редактор) (2019). Хятадын Фуси соёл судлалын нийгэмлэгийн Хуайян судлалын төв, Хуайян Фуси соёл судлалын нийгэмлэг (редактор). Хуайян Фуси соёлын судалгааны тухай баримт бичгийн цуглуулга [M]. Хятадын Фуси соёл судлалын нийгэмлэгийн Хуайян судлалын төв; Хуайян Фуси соёл судлалын нийгэмлэг. х 216-217. 杨复竣主编; 宋昌, 杨元启副主编; 中华伏羲文化研究会淮阳研究中心, 淮阳伏羲文化研究会编. 淮阳伏羲文化研究论文集[M]. 中华伏羲文化研究会淮阳研究中心; 淮阳伏羲文化研究会, 2008. 04. 第216-217页

Received: Oct. 12, 2025; Revised: Dec. 10, 2025; Accepted: Dec. 26, 2025

Хавсралт зураг

